LUCIDITATE MARGINALĂ: NICOLÁS GÓMEZ DÁVILA

Autor: Dragoș Nuță | 31 decembrie 2021

Printr-o traducere recentă[1] au ajuns și pe meleagurile noastre ideile celui mai mare Diogene al modernității contemporane, un critic hotărât al stării societății actuale, dând dovadă de o eficiență și o vervă grăitoare, un adevărat aristocrat al spiritului care și-a trăit viața resemnat de propriul statut de predicator în deșert: columbianul Nicolás Gómez Dávila.

A trăi cu luciditate o viață simplă, retrasă, discretă, între cărți inteligente, iubind câteva ființe.

Născut în 1913 la Bogota, educat la Paris și țintuit la pat doi ani de o pneumonie severă, Dávila și-a trăit tot restul vieții ca un pustnic, refugiat departe de agitația lumii într-o „chilie” ce conținea peste 30.000 de cărți și care ne dă portretul unui cărturar poliglot, care naviga cu ușurință printre volume în greacă, latină, franceză, engleză, germană, italiană sau portugheză.

Lipsa vieții contemplative preface viața activă a unei societăți într-o mișunare de șobolani pestilențiali.

Biblioteca personală și oamenii dragi i-au fost un univers suficient de mare, având în vedere că după 1930 nu a mai părăsit Columbia, că a refuzat cu îndârjire orice post public sau politic, că nu a avut studii formale universitare și că diseminarea operei sale s-a petrecut aproape împotriva propriei voințe.

Cea mai îngrozitoare dintre perversiunile moderne e rușinea de a părea ingenui dacă nu cochetăm cu răul.

Convins de inutilitatea unui efort de descriere a realității printr-un sistem filozofic unitar, Dávila a demonstrat același nonconformism al conținutului și în forma practicată. Gândirea lui a fost structurată și transmisă posterității prin scolii sau aforisme – biciuiri scurte și eficiente ale modernității, poezii nostalgice, schițe antropologice, caricaturi ale

grotescului și apologii către și pentru divinitate.

Dovezile existenței lui Dumnezeu abundă pentru cel ce nu are nevoie de ele.

În primă ipostază, filozoful columbian ar putea fi repede clasat ca un conservator și integrat simplu unui program de elogiere sau demonizare, după înclinațiile receptorului. Nu trebuie însă să încercăm să îl încadrăm pe Dávila pe o simplă axă ideologică stânga-dreapta deoarece ideile, spiritul, modul de viață, sângele și aspirațiile acestui om transcend această axă, trăgându-și seva dintr-o epocă care precedă împărțirea stânga-dreapta: epoca inocenței spirituale a omului, perioada aristocrată, retezată de lama ghilotinei franceze.

Dacă se aspiră doar la a dota cu un număr crescând de produse un număr crescând de ființe, fără a conta nici calitatea ființelor, nici a produselor, atunci capitalismul e soluția perfectă.

Dávila critică cu un entuziasm egal liberalismul și socialismul, comunismul și capitalismul, tirania și democrația; în fond, critica sa adusă modernității nu conține niciun „dar” și nu încearcă să fie constructivă: Dávila refuză lucid să încerce să văruiască construcția cu fundații șubrede a modernității, ci „strânge probe” pentru condamnarea sa. El se situează într-o tradiție a tradiționalismului catolic, reprezentată ilustru de Joseph de Maistre înaintea sa, refuzând să se încline trinității zeilor contemporani – democrația, egalitatea și Statul, Dávila își demonstrează loialitatea față de vechile icoane ale culturii occidentale: Biserică, monarhie, ierarhie.

Politica înțeleaptă e arta de a întări societatea și de a slăbi Statul.

Singurul lucru „șocant” la opiniile lui Dávila este anacronismul lor, dar, precum scrie și el: „«A aparține unei generații» este, mai degrabă decât o necesitate, o hotărâre pe care o iau mințile gregare”. Prin raportarea sa la ideea de *zeitgeist* al modernității și a posibilității detașării de acesta, Dávila schițează o fascinantă filozofie implicită a istoriei, deschizând drumuri nebănuite spre o paradoxală libertate sporită, în plan artistic, social, filozofic și nu numai.

Cu cât mai liber se crede omul, cu atât mai ușor e să-l îndoctrinezi.

Pe măsură ce tehnologia a născut modernitatea cu fața ei actuală și a eliberat omul de constrângerile spațiale, omul a devenit din ce în ce mai mult prizonierul propriei sale contemporaneități, iar statutul de „om al timpului tău” a devenit constituția unui nou conformism, cu atât mai acerb cu cât este universal. Conform lui Dávila, omului modern i s-a răpit ocazia refugiului, învățării și aprecierii întregului spectru temporal imens al umanității prin deconectarea sa de la tradițiile și instituțiile perene, universale.

Reacționarul nu e cel ce visează nostalgic la trecuturi abolite, ci cel ce vânează umbre

sacre pe coline eterne.

Deconectat de infrastructura solidarității intergeneraționale, omul modern este captiv în acum: el trebuie să gândească ca acum, trebuie să trăiască ca acum, trebuie să creeze ca acum, trebuie să se ghideze după valorile de acum. Problema nu este însă prezența omului și a instituțiilor în contemporaneitate, ci asimetria dintre caracterul atemporal al naturii umane și caracterul exclusiv contemporan al instituțiilor actuale. Când înainte omul trecător se închina la etern, acum umanitatea eternă este închinată unor idei perisabile.

În arte se cheamă autenticitate convenția zilei.

În mod paradoxal, Gómez Dávila este reacționar tocmai fiindcă este progresist, în sensul că dorește progresul omenirii și omului. Diferența fundamentală care stă la baza oricărui argument al gânditorului columbian este faptul că el refuză să creadă că progresul poate fi găsit doar privind în față. Dávila nu vede progresul ca pe o constantă viitoare, trădând din nou propria filozofie a istoriei, circulară, nu lineară. Progresul nu numai că poate fi atins, dar el poate fi și depășit. În cazul modernității privite prin filtrul davilian, progresul ține de atingerea apogeului societății umane, însă orice om cult știe că istoria nu este săracă în exemple de apogeuri atinse și apuse. Progresul este acum vizibil privind în urmă.

Burke a putut fi conservator. Progresele „progresului" te obligă să fii reacționar.

Într-o societate progresistă, posedată de obsesia inovației obligatorii, adevărații rebeli nu sunt cei ce se proclamă reprezentanți ai „contraculturii" ci cei care chiar sunt contra culturii majoritare, iar Nicolás Gómez Dávila este pe deplin o astfel de figură – tradiționalismul său dur conturează în mod paradoxal o portiță de scăpare din apăsarea crescândă a unor supoziții normative contemporane și din conformismul aferent.

Orice invenție, la început, eliberează, dar ajunge curând la un punct de la care înrobește.

Libertatea este o temă importantă în opera gânditorului columbian, însă libertatea pe care o vizează acesta este libertatea „cetății interioare" stoice, a spiritului care are tăria de a se detașa de constrângerile sociale, temporale sau conjuncturale ale culturii sale pentru a contempla „umbre sacre pe coline eterne", pentru a căuta adevărul; libertatea daviliană apare atunci când spiritul se scutură de viciile interioare și de distragerile exterioare care îl înrobesc, de tot zgomotul care ne știrbește umanitatea.

Chiar și pentru compasiunea budistă, individul nu e decât o umbră ce se destramă. Demnitatea individului e o amprentă creștină pe lutul grecesc.

Dávila se raportează la propriul catolicism ca la o sursă de libertate: virtutea, calea

adevărului, precum și umanismul creștin, temperat de smerenia depersonalizării în fața absolutului divinității, descriu atât un mod de viață, cât și o filozofie, chiar politică. Pentru Dávila, noțiunea liberală a drepturilor omului sau cea socialistă a justiției sociale sunt redundante în contextul revelației divine.

Doar literele antice vindecă de râia modernă.

Teologia sa se apropie de misticism, politica sa se sustrage clasificărilor contemporane, iar istoria sa poartă două pete negre în formă de revoluție: revoluția franceză și revoluția industrială, cele două tragedii ale lumii ancestrale a cărei inerție sacră a definit umanitatea. Într-o concepție mistic-arhaică, Dávila consideră lumea contemporană ca fiind o umbră sumbră și goală a stării originare a „Edenului", pitorescul, inocența, virtutea și ordinea cedând locul haosului, grotescului, urâțeniei și eficienței tehnologice.

Cei de stânga și cei de dreapta nu fac decât să-și dispute posesia asupra societății industriale. Reacționarul îi dorește moartea.

Omul „modern" primește un portret monstruos: blocat în logica „economică", golit de spiritualitate, de propria umanitate autonomă, tăindu-i-se legătura vitală cu instituțiile cruciale care au purtat de milenii o relație de perpetuare reciprocă cu umanitatea, acesta rămâne o rotiță izolată, viciată, epuizată, goală și anostă într-un enorm sistem, fie el economic sau guvernamental.

În acest secol, individul caută căldura mulțimii pentru a se apăra de frigul ce răzbate din cadavrul lumii.

Ansamblul temelor abordate de Gómez Dávila zugrăvește o frescă amplă a unui gândiri eclectice, holiste și profund erudite, preocupată de protejarea și iscodirea naturii umane, a filozofiei, teologiei, antropologiei, esteticii, istoriei și politicii. Scoliile sau aforismele din prima ediție tradusă în română ar putea fi împărțite astfel în câteva domenii sau li s-ar putea atribui niște scopuri, însă structura cărții pare să nu aibă o logică evidentă: senzația lecturii este similară unei conversații lungi cu un prieten inteligent și spiritual, iar efectul este scontat.

Liberalismul proclamă dreptul individului de a se înjosi, cu condiția ca înjosirea lui să nu împiedice înjosirea vecinului.

Nicolás Gómez Dávila convinge, pune pe gânduri, seduce, îngrijorează, deznădăjduiește și motivează: cartea sa abundă în paradoxuri, aporii, afirmații șoc urmate de elogii tandre, dispreț fulgerător și căldură nostalgică. „Marginalii la un text implicit" se remarcă ca o posibilă buturugă mică care să răstoarne carul mare al modernității contemporane sau poate doar să-l facă să-și orienteze drumul în direcția opusă prăpastiei. În orice caz, e o carte care poate să supere și să bucure simultan pe fiecare

om.

În final, putem doar să ne gândim că poate profetul cel mai în măsură să măsoare adâncimea mlaștinilor în care se scaldă poporul său și care chiar să le arunce o funie salvatoare este tocmai cel care stă singur pe mal, pe margine.

Modernul e omul care uită ceea ce omul știe despre om.

Imagine: John Constable – „East Bergholt” (aprox. 1813); Sursa: Wikimedia Commons

NOTE

1. Gómez Dávila, Nicolás, Marginalii la un text implicit, trad. Ioan Milea, Florești, ed. Limes, 2020. ↑